

Paerewa Paetae

Aronga	Tikanga ā-lwi 1.3				
Ingoa	Te whakaatu māramatanga ki ngā tikanga Māori e pā ana ki te pupuri me te tuku mātauranga				
Kaupae	1	Whiwhinga	4	Aromatawai	Ā-waho
Marau akoranga	Te Marautanga o Aotearoa				
Kokonga akoranga	Tikanga ā-lwi				
Mana rēhita	Te rā i mana ai				
Te rā e arotakengia ai	Te rā i puta ai				

Te Hononga ki te Marautanga

I ahu mai tēnei paerewa paetae i te Taumata 6 o *Te Marautanga o Aotearoa*, i whakaputaina e Te Tāhuhu o te Mātauranga i te tau 2017.

Whāinga Paetae

Tikanga ā-lwi

- 6.1 *Ko te mahi takitahi, ā-rōpū, ā-pūtahitanga rānei, ki te whakatairanga i te tōkeke pāpori me ngā motika tangata.*
- 6.2 *Ko te urutau me te rerekē haere o ngā ahurea, me ngā putanga iho o ēnei mō te porihanga.*

Hītori

- 6.1 *Ko ngā pūtakekanga me ngā otinga o ngā tūāhua o mua i waihanga i te āhua noho a te iwi o Aotearoa.*
- 6.2 *He rerekē te titiro a te tangata ki ngā tūāhua o mua e whai tikanga ana ki Aotearoa.*

E hono ana ki te Papa Whakaako mō Tikanga ā-lwi kei te pae tukutuku nei:

<http://tmoa.tki.org.nz/Te-Marautanga-o-Aotearoa/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>

Te Hononga ki ngā Paearu Aromatawai

Arā ngā Paearu Aromatawai mō tēnei paerewa paetae, kei te:

<http://tmoa.tki.org.nz/Te-Marautanga-o-Aotearoa/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>

Paerewa Paetae

<p>Paetae Te whakaatu māramatanga ki ngā tikanga Māori e pā ana ki te pupuri me te tuku mātauranga.</p>	<p>Hei tohu i te paetae:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka tautohu i ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga a te Māori. • Ka tautohu i ngā tikanga, te kawa rānei, e pā ana ki aua ariā. • Ka tautohu i ngā tukanga mahi tahi me te take e pēnā ai.
<p>Kaiaka He kaiaka te whakaatu māramatanga ki ngā tikanga Māori e pā ana ki te pupuri me te tuku mātauranga.</p>	<p>Hei tohu i te kaiaka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka whakaahua i ngā hononga o ngā ariā matua. • Ka whakaahua i ngā tikanga, te kawa rānei, e pā ana ki aua ariā. • Ka whakaahua i ngā tukanga mahi tahi a tēnā whānau ki tēnā whānau, a tēnā hapū ki tēnā hapū me te take e pēnā ai.
<p>Kairangi He kairangi te whakaatu māramatanga ki ngā tikanga Māori e pā ana ki te pupuri me te tuku mātauranga.</p>	<p>Hei tohu i te kairangi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka tātari i te whaitake o ngā tikanga, o te kawa rānei, e pā ana ki ngā ariā matua • Ka tātari i ngā tukanga mahi tahi a tēnā iwi ki tēnā iwi me te take e pēnā ai.

Kōrero Āpiti

- 1 E whai ake nei ngā whakamārama mō ngā kupu me ngā kīanga whaitake matua o te paerewa nei:

Ko ngā ariā matua	<p>Koia nei ētahi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • te wānanga kaupapa • te whakapapa • te haerenga mai o ngā waka i Hawaiki • te tārai waka • te tapu me te noa • te mana
-------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • te kōrero ā-waha: karanga, pepeha, mihi, whaikōrero, whakataukī/whakatauākī, waiata, tauparapara, mōteatea, pūrākau, pakiwaitara • ngā mahi a Rēhia, a Tānerore: mau rākau, poi • ngā mahi toi: whakairo, kōwhaiwhai, tukutuku, tā moko • ngā mahi a te whare pora: raranga, tāniko, mahi kākahu.
Ko ngā tikanga	Ko ngā tikanga me ngā ritenga kei te kawea e ngāi Māori i ia ra, i ia rā. Hei whakaata ēnei i ngā whakaaro tuku iho, ā, koia anō hei ārahi i ngā whanonga tika i roto i te ao Māori. Ka rerekē pea te āhua o ngā tikanga me ngā ritenga i tēnā rohe, i tēnā iwi rānei.
Ko te mātauranga	Ko ngā mōhiotanga ki ngā tikanga, ngā kawenga o mua, ō rātou here me ō rātou tapu.
Ko te tuku me te pupuri mātauranga	Ko te mahi tiaki i te mātauranga me te tuku i ērā mātauranga ki tēnā, ki tēnā o te iwi, ki ngā kāwai whakaheke rānei kia ora rawa atu ai tērā mātauranga.
Ko te kawa	Ko ngā tikanga pūmau, tapu hoki hei whakahaere i tētahi āhuatanga o te ao Māori.

Tātari Kounga

- 1 Me mātua whakamana ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi e te Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa ka rēhita ai i ngā hua ka puta mai i ngā aromatawai ki ngā paerewa paetae.
- 2 Ko ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi kua mana, ā, e aromatawai ana i ā rātou hōtaka ki ngā paerewa paetae, me uru rātou ki ngā pūnaha whakaōrite e tika ana mō aua paerewa paetae.

Ko te tohutoro ki te Mahere Whakamana, Whakaōritenga hoki

0233